

activity and reflexive components. The motivational and value component is characterized by the formedness level of students' motivation and value attitude towards their future professional occupation. The cognitive component is determined by the students' knowledge concerning the specificity of organizing physical and sport activities at general educational institutions. The activity component of students' preparedness provides the maturity of their abilities and skills of purposeful applying theoretical knowledge in practical professional activity. The reflexive component of preparedness is characterized by the level of future specialists' independence and the development of their self-analysis, self-assessment, self-development and correction of own professional activity. According to the determination of the components we substantiated the criteria of formedness of future PE teachers' preparedness for the organization of the physical and sport activities in general education institutions at three levels: low, intermediate and high. The high level of preparedness is characterized by the stable motivation and value attitude towards the professional activity, aspiration to achieve some success in it; fundamental knowledge of basis of the organization of physical and sport activities, abilities and skills of purposeful applying them in practical activity; the ability to adequate analysis, assessment and correction of own pedagogical activity and activity of other students; the capability to self-development and aspiration to self-improvement. The intermediate level is determined by students' interest and understanding of the importance of their future occupation, but the absence of stable interest to the acquisition of knowledge, abilities and skills in the organization of physical and sport activities; difficulties in the implementation of the obtained knowledge into the practical activity. Such students are characterized by the passive attitude during discussions, analysis, assessment and correction of the results of their own and other students' professional activity; understanding of the disadvantages of their own work, but the absence of the desire for self-improvement. The low level of preparedness is marked by the absence of motivation, value attitude towards future occupation and the desire to achieve professional success; inactivity in the acquisition of the future profession, the absence of cognitive activity; such students' knowledge is slight, students cannot analyze, estimate and correct their own and other students' pedagogical activity; they are not able to self-improve and self-develop.

Keywords: preparedness, components of preparedness, criteria and levels of preparedness, PE teacher, physical and sport activities.

Подано до редакції 20.01.15

УДК: 378.021.483+376.68+366.632

Локман Карасу,
здобувач кафедри управління освітніми закладами та державної служби,
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ТОЛЕРАНТНОГО СПІЛКУВАННЯ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розглянуто особливості поняття «толерантність», розкрито сутність поняття «толерантне спілкування»; доведено важливість і необхідність толерантного спілкування в іншомовному середовищі та узагальнено й систематизовано сучасні методи і прийоми формування толерантного спілкування іноземних громадян.

Ключові слова: толерантність, толерантне спілкування, толерантна особистість.

Постановка проблеми. Подолання непорозуміння, що виникають під час спілкування людей різних національностей, пошук шляхів для зближення культур є однією з актуальних проблем сьогодення. Необхідність виховання толерантної особистості, яка буде орієнтована на конструктивний діалог з представниками різних спільнот, соціальних груп та окремих особистостей, викликана тим, що сьогодні з особливою виразністю виявляється прагматична функція толерантності як соціальної норми, яка визначає актуальність толерантного спілкування в іншомовному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До ідеї толерантності у своїх працях зверталися

філософи, письменники, соціологи, політологи, психологи та педагоги. Серед досліджень, присвячених визначенню толерантності у стосунках між людьми, у сприйнятті інших груп, уявлень про толерантність як прийняття відмінностей та повагу до них як до особистісної характеристики; специфіці виховання толерантних якостей особистості, варто виділити праці таких зарубіжних і вітчизняних учених, як А. Асмолов, Т. Білоус, В. Бойко, З. Гасанов, О. Грива, Я. Довгополова, Л. Дробіжева, О. Дубасенюк, Р. Когделл, О. Крюкова, В. Лекторський, І. Палько, О. Садохін, К. Сітарам, Ю. Тодорцева, М. Уолцер, Н. Якса та ін.

Мета дослідження полягає в узагальненні й систематизації сучасних методів і прийомів формування толерантного спілкування іноземних громадян.

Виклад основного матеріалу. Зафіксована у «Декларації принципів толерантності» у листопаді 1995 року 185 державами-членами ЮНЕСКО толерантність виступає як необхідна умова спілкування людей різних культур, етнічних і міжконфесійних груп.

Категорія «толерантність» у сучасному розумінні має широкий спектр тлумачень та інтерпретацій. Так, на думку О. Садохіна, толерантність передбачає визнання прав іншої людини, сприйняття її як рівної, такої, що претендує на розуміння та співчуття, готовність прийняти представників інших народів і культур такими, якими вони є, взаємодіяти з ними на основі згоди та поваги. Тобто, за О. Садохіним, толерантність розглядається як почуття терпимості й шанобливого ставлення до культури та думок інших людей, які не співпадають із власними. Разом з тим толерантність припускає вільний прояв думок та реальну поведінку в практичному житті представником іншої культури за умови одночасного доброзичливого ставлення до культури, поведінки та думок інших людей.

Дослідження феномену толерантності дозволяє стверджувати, що він розглядається як повага і визнання рівності, відмова від домінування і насильства, визнання багатомірності і розмаїття людської культури, норм та вірувань; в основі толерантності знаходиться позитивне прийняття власної унікальності та унікальності іншої особистості (О. Грива); певна соціальна якість міжлюдських відносин, а також окремих індивідів чи груп, які характеризуються установкою на доброзичливе сприйняття «іншого», бажання не лише зрозуміти, але й, за можливості, прийняти традиції, культуру, переконання, вірування, інтереси, цінності та ін. цього «іншого» (Н. Якса). Отже, толерантність є багатоаспектним поняттям, яке в науковій літературі здебільшого розуміють як повагу і визнання рівності, розмаїтості людської культури та категоричне заперечення насильства, зведення розмаїття до домінування однієї точки зору.

Наголосимо, що поряд із миролюбністю, самостійністю мислення, здатністю до вибору адекватних оцінок і вчинків, умінням вести діалог на засадах рівних прав та взаємоповаги, толерантність є важливим аспектом спілкування в іншомовному середовищі. Учені (М. Гариффуліна, О. Граужаніна та ін.) наголошують, що толерантність як інтегральна характеристика особистості зумовлює розвиток здатності до толерантного спілкування як до діалогу, співтворчості індивідуальностей, які взаємозбагачуються в цьому діалозі, що виникає на основі прийняття один одного як самоцінності для відкритого, доброзичливого взаєморозуміння. Толерантне спілкування, доводять учені, сприяє самоприйняттю особистості, є засобом оптимізації

функціонального стану, профілактикою надмірних емоційних напружень. Як творчий процес толерантне спілкування не може бути алгоритмованим, можна лише розглядати проблему психологічної готовності до такого типу спілкування [1].

Таким чином, можемо охарактеризувати толерантне спілкування як спілкування, коли «Я» у всій своїй цілісності ставиться до «Ти» у всій його цілісності і визнає людську, а не тільки функціональну цінність один одного. Це розширення сфери самосвідомості, усвідомлення своєї унікальності, одночасне усвідомлення індивідуальності іншого й унікальності кожної ситуації спілкування.

Необхідність орієнтування особистості на толерантну поведінку, на думку дослідників (К. Зирянової, О. Нікітіної та ін.), зумовлена тим, що обидві сторони в спілкуванні прагнуть до досягнення взаєморозуміння, тобто висловлюють бажання, прагнення, готовність зрозуміти, толерантно прийняти іншу точку зору. У цьому випадку легко будуть пропущені або не помічені і мовні, і соціокультурні помилки. Навпаки, інтолерантна поведінка однієї або обох сторін комунікації може призвести до виникнення бар'єрів у взаєморозумінні і, таким чином, понизити ефективність спілкування чи стати причиною повного розриву стосунків.

Серед характеристик толерантного спілкування доцільно виділити наступні: становлення суб'єкт-суб'єктних відносин; прийняття іншого і звернення до його вищого «Я»; віра в потенціал іншого; осягнення внутрішнього світу іншої людини і розкриття своєї власної духовності; гуманістична концентрація на позитивних якостях іншого; емпатія. За наявності цих характеристик спілкування стає співтворчістю, головним завданням якого є проникнення в сенс, розуміння, переживання. Саме таке спілкування сприяє розвитку духовності, зростанню самосвідомості особистості.

Як справедливо зазначає В. Сафонова, від учасників спілкування в іншомовному середовищі вимагається повага до інших культур, мовна, етнічна та расова терпимість, мовленнєвий такт, готовність до пошуку ненасильницьких способів вирішення суперечностей і конфліктів. Вони повинні не тільки вміти розпізнавати моделі поведінки, які відрізняються від їх власних, але також знати, як культурний фон рідної країни впливає на їхню власну поведінку, і на цій основі виробляти толерантне ставлення до поведінки представників інших культур [3].

З метою розвитку в іноземних громадян цих умінь і здібностей, доцільно використовувати метод аналізу ситуацій, різні прийоми якого розроблені такими авторами, як М. Мамфорд, С. Стемплексі, Б. Томалін, С. Фаулер та ін. [4; 5 та ін.]. Охарактеризуємо деякі з них: 1) «капсула культури» – серія міні-лекцій тривалістю 1,5-2 хвилини про одну з відмінностей між рідною й іншомовною культурою

(необхідно зрозуміти сутність відмінності й після завершення презентації матеріалу відповісти на запитання викладача або зуміти відтворити почуте); 2) «група явищ культури» – це об'єднання кількох близьких за тематикою «капсул культури» в серію презентацій, після яких проводиться рольова гра, під час якої демонструється ступінь засвоєння матеріалу; 3) «аналіз інциденту міжкультурного спілкування» використовується для включення особистостей в аналітичну діяльність з елементами порівняння. Суть його становить короткий опис ситуації непорозуміння, конфлікту чи проблеми, що виникла в іншомовному спілкуванні (формація містить опис місця дії, національної належності партнерів, розбіжності, в деяких завданнях – емоційного стану людей, що спілкуються). Причина інциденту не вказується – її виявлення і пояснення є завданням; 4) «культурна адаптація» застосовується головним чином у самостійній роботі. Після опису інциденту іншомовного спілкування представляється перелік можливих пояснень причини виниклого непорозуміння. Вибравши відповідне пояснення, необхідно перейти до читання коментарю, де у разі правильного вибору дається докладний опис цієї причини, а в разі неправильного – пояснення, чому відповідь неправильна; 5) «аналіз міжкультурного конфлікту» дозволяє послідовно ознайомитися з кількома епізодами, що представляють розвиток конфліктної ситуації іншомовного спілкування. У кожному новому епізоді містяться додаткові подробиці конфлікту, але причина конфлікту пояснюється повністю лише в останньому епізоді. Спираючись на знання системи цінностей, світорозуміння, моделей поведінки представників іншої культури, необхідно якомога раніше зрозуміти причину конфлікту та запропонувати шляхи його розв'язання.

Описані прийоми сприяють розвитку в іноземних громадян уміння приймати культурні відмінності, форми самовираження і способи вияву людської індивідуальності, умінь ведення конструктивного діалогу, здатності відрефлексувати власну поведінку і спрогнозувати відповідну реакцію з боку партнера, тим самим підвищуючи ефективність спілкування в іншомовному середовищі.

Загальноновизнаним є факт, що у толерантному іншомовному спілкуванні значущу роль відіграє прагнення партнерів до рівноправного, конструктивного діалогу, успіху в якому можливо досягнути, по-перше, за умови обліку цілей та інтересів усіх учасників і, по-друге, за умови збереження паритету і поваги один до одного. Враховуючи той факт, що необхідною умовою здійснення конструктивного діалогу є конструювання системи запитань, у процесі навчання слід використовувати а) вияснювально-уточнюючі запитання, які спонукають до прямого звернення до мовця з метою отримання додаткових відомостей, прояснення змісту окремих

висловлювань, уточнення суті того, про що говорить співрозмовник; б) відкриті запитання; в) дзеркальні запитання (повторення з питальною інтонацією частини твердження, яке щойно було сказане співрозмовником), що додають діалогу новий сенс; г) естафетні запитання, за допомогою яких студенти прагнуть випередити висловлювання партнера, не перериваючи його, а допомагаючи сформулювати думку.

Потреба іноземних громадян у діалозі повинна базуватися на особистісному визнанні його єдиним гідним способом вирішення міжкультурних проблем. У зв'язку з тим, що успішність і конструктивність діалогу залежить від урахування культурологічного та соціально-психологічного контексту обговорюваних проблем, введення в цей контекст особистостей слід вважати найважливішим педагогічним завданням. З цією метою дослідники (Н. Маврина та ін.) пропонують використовувати комплекс вправ, що включає в себе вправи умовно мотивованого реєстру (запитально-відповідні, реплікові вправи, ситуативна бесіда) та вправи реально мотивованого реєстру (вільна бесіда, рольова дискусія, рольова гра). Роботі над вправами передують заучування кліше, висловів і формул, тобто певних алгоритмів, за допомогою яких можна висловити своє ставлення до репліки партнера [2].

Описана робота орієнтована на дотримання правил толерантного спілкування, зокрема, повагу до співрозмовника; намагання зрозуміти те, про що говорять інші; відстоювання своєї думки тактовно; пошук кращих аргументів; справедливість, готовність до визнання правоти іншого; прагнення враховувати інтереси інших.

Висновки. Науковці вбачають, що до негативних явищ ксенофобії, агресивності, соціальної напруженості призводить, зокрема, низький рівень виховання толерантності у сучасному суспільстві. Зближення культур та подолання непорозуміння можливі саме через виховання толерантної особистості, готової до діалогу з представниками різних соціокультурних спільнот, орієнтування її на толерантне спілкування. Формування толерантного спілкування вимагає зміни світогляду особистості і відмови від низки стереотипів. Основою взаємодії стає діалог між партнерами спілкування, при цьому діалогічність розглядається як норма культурного розгортання розумового процесу.

Отже, важливим є розвиток здатності до толерантного спілкування як до діалогу, співтворчості індивідуальностей, які взаємозбагачуються в цьому діалозі, що виникає на основі прийняття один одного як самоцінності. Для успішного спілкування комуніканти орієнтуються на терпиме ставлення до думок та ідей один одного. Толерантне спілкування може виступати засобом пом'якшення або подолання конфліктних ситуацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гариффулина М. М. Толерантне общеніе як психологічний механізм здоров'я [Електронний ресурс] / М. М. Гариффулина, О. К. Граужанина. – Режим доступу : old.kpfu.ru/kuoo/bin_files/1960.doc.

2. Маврина Н. В. Орієнтація на толерантне общеніе як важна складова процесу навчання іноземному мові [Електронний ресурс] / Н. В. Маврина. – Режим доступу : festival.1september.ru/articles/410517/.

REFERENCES

1. Garyffulina, M. M., & Hrauzhanina, O. K. (n. d.). Tolerantnoye obshcheniye kak psikhologicheskii mekhanizm zdorovya [Tolerant communication as a psychological mechanism of health]. Retrieved from: old.kpfu.ru/kuoo/bin_files/1960.doc [in Russian].

2. Mavrina, N. Orientatsiya na tolerantnoye obshcheniye kak vazhnaya sostavlyayushchaya protsessu obucheniya inostrannomu yazyku [Orientation to the tolerant communication as an important component of the process of teaching a foreign language]. Retrieved from: festival.1september.ru/articles/410517/ [in Russian].

3. Сафонова В. В. Соціокультурний підхід к обученію іноземними мовами / В. В. Сафонова. – М.: Вища школа, 1991. – 305 с.

4. Fowler S. Intercultural Sourcebook : Cross-Cultural Training Methods / S. Fowler, M. Mumfort. – Volume 1. – Yarmouth Intercultural Press, 1995.

5. Tomalin B. Cultural Awareness / B. Tomalin, S. Stempleski. – OUP, 1996.

3. Safonova, V. V. (1991). *Sotsiokulturnyi podkhod k obucheniyu inostrannym yazykam [Socio-cultural approach to teaching foreign languages]*. Moscow: Vysshaya shkola [in Russian].

4. Fowler, S., Mumfort, M. (1995). *Intercultural Sourcebook : Cross-Cultural Training Methods*. 1 Vols. Yarmouth Intercultural Press [in English].

5. Tomalin, B., Stempleski, S. (1996). *Cultural Awareness*. OUP [in English].

Локман Карасу,

*соискатель кафедры управления образовательными учреждениями и государственной службы,
Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского,
ул. Старопортофранковская, 26, г. Одесса, Украина*

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ТОЛЕРАНТНОГО ОБЩЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ГРАЖДАН В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

В статье обобщены и систематизированы современные методы и приемы формирования толерантного общения иностранных граждан. Опираясь на научные исследования, доказано, что сближение культур и преодоление недоразумений возможно именно путем воспитания толерантной личности, готовой к диалогу с представителями разных социокультурных сообществ, ориентированной на толерантное общение. Толерантность рассматривается как чувство терпимости и уважительное отношение к культуре и мыслям других людей, которые не совпадают с собственными. Вместе с тем отмечено, что толерантность допускает свободное проявление мыслей и реальное поведение в практической жизни представителем другой культуры при условии одновременного доброжелательного отношения к культуре, поведению и мыслям других людей. Отмечено, что наряду с миролюбием, самостоятельностью мышления, способностью к выбору адекватных оценок и поступков, умением вести диалог на основе равных прав и взаимоуважения, толерантность является важным аспектом общения в иноязычной среде. Толерантное общение рассматривается как общение, когда «Я» во всей своей целостности относится к «Ты» во всей его целостности и признает человеческую, а не только функциональную ценность друг друга. Это расширение сферы самосознания, осознание своей уникальности, одновременное осознание индивидуальности другого и уникальности каждой ситуации общения. Представлены приемы метода анализа ситуаций («капсула культуры», «группа явлений культуры», «анализ инцидента межкультурного общения», «культурная адаптация» и др.), использование которых способствует развитию у иностранных граждан умения принимать культурные различия, формы самовыражения и способы проявления человеческой индивидуальности, умений ведения конструктивного диалога, способности рефлексировать собственное поведение и прогнозировать ответную реакцию со стороны партнера, тем самым повышая эффективность общения в иноязычной среде. Доказано, что в толерантном иноязычном общении значимую роль играет стремление партнеров к равноправному конструктивному диалогу. Отмечено, что необходимым условием осуществления конструктивного диалога является конструирование системы вопросов (выяснительно-уточняющие; открытые; зеркальные; эстафетные вопросы и др.). Успешность и конструктивность диалога зависит от учета культурологического и социально-психологического контекста обсуждаемых проблем, введение в этот контекст личностей. С этой целью предложено использовать упражнения, например, условно мотивированного регистра (вопросительно-ответные, репликовые, ситуативная беседа); упражнения реально мотивированного регистра (свободная беседа, ролевая дискуссия, ролевая игра).

Ключевые слова: толерантность, толерантное общение, толерантная личность.

Lokman Karasu,
*Degree-seeking student of the Department of
Educational Institutions Management and Civil Service,
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky,
Staroportofrankivska Str., 26, Odesa, Ukraine*

**SOME ASPECTS OF TOLERANT COMMUNICATION OF
FOREIGN CITIZENS AT HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

The author generalizes and systematizes the modern methods and tools of forming tolerant communication among foreign citizens. Basing on the scientific researches it is proved that rapprochement of cultures and overcoming misunderstandings are possible by means of upbringing a tolerant personality, ready for a dialogue with other socio-cultural community representations, his/her orientation to the tolerant communication. Tolerance is considered as a sense of indulgence and respect for other people's culture and opinion, which are opposite to his/her own. Along with that, tolerance allows free expression of thoughts and natural behavior by a representative of the other culture under conditions of respectful attitude towards the culture, behavior and thoughts of other people. Tolerant communication is characterized as communication when one person acknowledges human and functional importance of another one and vice versa. It is the expansion of the conscious sphere, realization of own uniqueness and understanding of other people's individuality, uniqueness of every situation of communication, etc. The author also presents tools of the method of situation analysis (capsule of culture, group of culture phenomena, analysis of the intercultural communication incident, culture adaptation and so on), the usage of the which will provide the development of the ability to accept cultural differences, forms of self-expression and ways of manifestation of human individuality, skills of constructive dialoguing, the ability to reflect own behavior and predict the corresponding reaction of a partner, increasing the efficiency of communication in a foreign environment. The aspiration of partners to equal constructive dialoguing is of a special importance in the tolerant foreign communication. The necessary condition for constructive dialoguing is developing a system of questions (ascertaining and specifying questions, open questions, reflecting question, relay questions). Successfulness and constructiveness of a dialogue depend on considering culturological and psychosocial context of the discussed problems. With this purpose special exercises are suggested, for example, conditionally motivated exercises (containing questions and answers, utterances, contextual talk); really motivated exercises (free discussion, role discussion, role play).

Keywords: tolerance, tolerant communication, tolerant personality.

Подано до редакції 22.01.15
